

„Появата на второ дете в семейството – ревност, тревожност, агресия”

От гледна точка на първородното дете, проблемът възниква още при новината за повторна бременност на майката. За възрастните това може да е очаквана и щастлива вест, особено ако второто раждане е било планирано. Но детето не винаги я възприема като приятна изненада, а по-скоро като сериозно усложнение на собствения живот. До появата на братче или сестричка първото дете расте и се възпитава като единствено и е пълен господар в семейството. То е център на родителската любов и внимание, няма база за сравнение с други деца и не се чувства застрашено от нечия конкуренция. Раждането на сиблинг се превръща в сериозно емоционално изпитание за него, тъй като е свързано с отнемане на част от досегашните му привилегии.

Често родителите започват въодушевено да говорят за появата на бебето и да подготвят реалността за неговата поява. И така другото дете се чувства изгубено и неговите фантазии, че ще е изместено, сякаш стават реалност. Дори родителите повтарят на по-голямото, че трябва да се грижи за бебето, очаква се от него изведнъж да порастне повече, за да помага. Това е стрес и на детето му трябва адаптиране в новата ситуация, за да приеме случващото се. Нужно му е време да разбере, че ще продължава да бъде обичано. И докато това се случва, децата могат да проявят защитни механизми, които са израз на тревога, страх, агресия, обида...

Възможно е ревността на детето да доведе до различни прояви - например до „регресия” на развитието. Едно самостоятелно дете, което вече се храни, облича се и отива да си ляга само, внезапно се превръща в безпомощно бебе. Възможно е да стане капризно, да моли за помощ в обикновени ежедневни ситуации, да пита за неща, които знае. Детето може да влоши и речта си. Това е изключително досадно за възрастни, които вместо асистент получават друго бебе.

Някои родители се осмеляват и разкриват пред детето реалната картина на живота в семейството, едва след като се появи бебето – трудностите около него и усещането на първото дете, че е пренебрегвано и заменено. Повишена тревожност се появява именно в такива случаи. Често детето започва да се съмнява, че е обичано, че е достойно за любов. Тогава то е в постоянно безпокойство. Във всички случаи детето търси вина в себе си. Пита се: „Какво направих, аз лош ли съм, защо не съм единствено достатъчен на мама...”. Така идва обаче и тревогата, че някой ще узнае за вътрешните им желания да премахнат конкурента. Някой би казал, че не е нужно да пораждаме у детето такива мисли за ревността му, като говорим открито за тях, но всъщност те вече съществуват у него и ние по този начин ще му покажем, че разбираме добре какво изпитва. В някои случаи бебето сигурно ще събуди гняв и негодувание у детето. Най-добре е то да се почувства разбрано и да бъде свободно да признае с думи пред нас мъката си, отколкото да я таи в себе си мълчаливо. Когато децата потискат ревността си, има опасност тя да се прояви по изопачен, дори патологичен начин. Вместо да изкажат с думи ревността и гнева си, някои деца реагират с такива симптоми като пристъпи на задушаване, хрипове, кашлица, кожни обриви, напикаване, чупене на чинии, гризене на нокти, подръпване на косата си и т.н. С всичко това те прикриват всъщност ревността и гнева си, а понякога и желанието си да ухапят, блъснат или наранят своето братче или сестриче. Всички тези деца трябва да се научат да изразяват чувствата си с думи.

Педагозите и другите педагогически специалисти следва да наблюдават промените в поведението на детето в детската градина или училището и своевременно да уведомят родителите за нещата, които трябва да предприемат у дома, за да преодолеят този сложен период. Родителите имат нужда от подкрепа и именно тук идва ролята на специалистите, които работят с детето и отблизо следят неговото поведение и емоционално състояние. Често именно педагозите са тези, които откриват скритите послания у децата и бързо разпознават вътрешните детски борби.

Ясно е, че с появата на новороденото конфигурацията на родителското внимание се променя и това се изживява болезнено от всяко първородно дете, независимо на колко години му се случва това. Дори при много голяма разлика, децата преживяват „преразпределението“ на майчината обич с различни противоречиви реакции.

Може да се наблюдава спад на успеха в училище, да саботират родителските правила, да започнат да се държат незряло, да провокират конфликт и всичко с цел да привлекат внимание, да върнат „погледа върху себе си“. Те през призмата на опита могат по-умело да прикриват чувствата си, но един чувствителен и обърнат към детето родител ще улови маскираната ревност в поведението им.

Друг вариант на поведение при децата може да е например изненадваща свръх обич, често говорене и грижа към бебето, сякаш по-голямото дете иска да измести майка си в присъствието до него. Това е желание за контрол, стремеж да се държи конкурента под око, за да не се изпусне нещо, което да го постави в несигурност. Тази реакция също може да се разглежда и като търсене на повече внимание и обич от страна на майката: „Виж ме, мамо, колко съм добър и се грижа, нали това искаш от мен, обичай ме и бъди с мен както преди!“. В този момент детето психически се атакува от чувството за вина, че ревнува от малкото бебе, но и страда по загубата на цялото внимание на любимия родител. Това е психологичен конфликт и детето ще трябва да се научи да се справя.

Не е добра идея да се използва моментът с раждането на бебето, за да се променят основни неща в живота на голямото дете, просто защото семейството се реструктурира.

Когато раждането на бебето съвпада с преместване в нов дом, с постъпване в детска градина или ясла, е възможно детето да свърже бебето с наложените промени или неудобства. Ако са планирани по-съществени за по-голямото дете промени, като например да се премести в ново легло или нова стая, е по-добре да се направи преди да се роди бебето. От съществено значение е да се създаде на детето реалистична представа за това какво може да очаква, когато се появи бебето. Да му се обясни, че родителите ще бъдат уморени, бебето ще ангажира голяма част от времето им и в самото начало то няма да може да му бъде пълноценен партньор в игрите. Ако е възможно, семейството е добре да посети приятели, които имат малко бебе. Също така може да се разглеждат съвместно снимки от раждането на по-голямото дете и да му се разказва за времето, когато и то е било бебе. Да му се каже колко развълнувани са били родителите му, когато се е родило и как всеки е очаквал да го види и да го вземе на ръце. Може да му даде възможност да участва в подготовката за бебето, ако има такова желание.

Когато се роди бебето, родителите следва да се постараят да осигурят специално време на по-голямото си дете. Добре е всеки от родителите ежедневно да прекарва малко време само с него. Да говорят с него, да бъдат спокойни и търпеливи, да проявяват към него неизменна обич и постоянен интерес – това родителско поведение ще му помогне да преодолее безпокойството си. Ако изразява негативни чувства – нека ги уважат. Нека му помагат да ги изказва, а не да ги отрича или подценява. Родителите трябва да се уверят също, че голямото дете разполага със свое лично пространство, както и със свои неща, които не се налага да споделя с бебето.

Взаимоотношенията между децата в семейството, особено в ранните години, до голяма степен се опосредстват от родителите и отразяват общата семейна атмосфера. Възрастните задават правилата на общуване и съжителство и определят нормите на поведение, като се стремят да балансират между различните характери и интереси на децата. Но често това се оказва трудно постижимо, въпреки усилията им да осигурят разбирателство и спокойствие в дома.

Очевидни прояви на ревност при деца включват такива поведенчески реакции, свързани с агресивност. Агресията е най-често срещаната форма на изразяване на детските чувства към „конкурент“. Това може да бъде физическо въздействие (ако се отнася до „детската“ категория) - боеве, желание за щипане, бутане, отнемане на нещо. Или

емоционален натиск - негодувание, налагане, упорство. Или и двата метода заедно. Те са израз на накърненото усещане за собствена ценност, което поражда у него стремеж за възвръщане на собствената емоционална значимост в семейството. Детето иска да стане отново център на вниманието и любовта, но за това трябва да докаже себе си в борба с "противника".

Особено характерно при малките деца е, че те често се изразяват по много нетактичен, а понякога и жесток начин. Те питат например дали бебето ще умре, предлагат то да бъде върнато обратно в болницата или да бъде изхвърлено в кофата за смет. Дори понякога могат да започнат по различен начин да тормозят бебето, да го удрят, да го задушават в прегръдката си, да го блъскат и т.н. Естествено е, че родителите не могат да позволят на детето да малтретира по-малкото и безпомощно бебе. Трябва по някакъв начин да се спрат тези набези на детето в моменти на пристъп на неговата ревност. За целта може да му се даде една голяма кукла, върху която то да излее гнева си. Първо обаче трябва открито да назовем пред детето мотивите за неговите агресивни постъпки, да му покажем с думи, че разбираме неговите чувства: „Ти навярно не харесваш бебето и си му ядосан. Покажи ми колко си ядосан.“ Така чувствата са искрени, а нападението – безвредно.

Ревността е нещо естествено и е част от емоционалния поток. Съществуват три значими фактора, които оказват влияние за възникването на ревностни чувства при децата – родителското отношение, проблемът за взаимодействието между тях (свързан и с възрастовата разлика) и чисто личностните характеристики на всяко дете.

Най-голяма опасност обаче възниква, когато родителят, воден от някои свои потребности, поставя изборително ударението върху някои възрастови или полови различия между децата си. Същото важи, ако родителят надценява детето заради неговия пол, външност, интелигентност, способности или умения. Например, необикновената природна надареност у едно от децата може да породии завист у другите, но това, което води до безмилостно съперничество между децата е всъщност превъзнасянето на дадена тяхна особеност или дарба от страна на възрастните и най-вече от родителите.

Разбира се отношението към по-големите и към по-малките деца не може и не трябва да бъде еднакво. Съвсем справедливо и в реда на нещата е по-голямото дете да получава повече джобни пари, да си ляга по-късно и да има по-голяма свобода при излизанията си от дома. Но тези предимства се дават открито и благосклонно, така че по-малките деца в семейството с нетърпение да чакат и те да пораснат, за да имат същите права и задължения.

Отношенията, от които родителят трябва да се пази, са:

- да изисква от едното дете да се жертва, заради другото;
- да наказва едното дете, заради другото;
- когато прекарва няколко мига или няколко часа с едно от децата си, да не му обръща нужното внимание или да говори за другите.

На тази основа възникват отношенията на съперничество между децата в семейството. Интензивността на борбата зависи от степента, в която те се преживяват като отхвърлени и от способността на всяко от тях да отстоява своите потребности. А субективното усещане за победа или поражение в съревнованието за спечелване на родителската любов оказва влияние при бъдещото формиране на привързаност между сиблингите.

Обикновено родителите се затрудняват да определят конкретните причини и периода от време, в който обичайните спорове между децата са прераснали в постоянни кавги, в скрита или явна нетърпимост. В повечето случаи отдават това на разликата в годините, на ината и т.н., без да допускат, че в основата си напрежението се поражда от самото присъствие на "другия".

В заключение - няма нищо по-подвеждащо за родителя от стремежа му винаги да съблюдава някаква премерена справедливост в отношението си към децата. Тези, които искат да бъдат пределно справедливи към всяко от децата си, често стигат дотам, че се разгневяват

на всичките си деца. Животът става непоносим, щом майката в името на тази мнима справедливост не може да си позволи например да даде по-голяма ябълка или по-силна прегръдка на едното дете от страх да не настрои враждебно другото дете и да не предизвика ревност у него. Усилието, с което се съблюдава някаква справедливост в отмерването на всеки емоционален или материален дар към децата, може да умори и доведе до отчаяние всеки човек. Защото децата не очакват и не желаят просто еднакво количество любов, а се нуждаят от неповторима любов. Не е необходимо да се преструваме, че обичаме всичките си деца по един и същи начин. Обичта ни към всяко дете е своеобразна, качествено различна – излишно е така усърдно да се мъчим да прикриваме този факт. Колкото по-зорко следим да не допуснем някакво явно разграничаване, толкова по-бдително става всяко дете, търсейки примери на привидно неравенство.